Jip Olsthoorn & Lisa Wijker

'Theater is het spoelen van het menszijn'

Interview met Vincent Rietveld van De Warme Winkel

Vincent Rietveld (1977) is theatermaker en acteur. In 2002 was hij medeoprichter van De Warme Winkel. Deze theatergroep, die zich vaak laat inspireren door literaire klassiekers, wordt geroemd om haar gewaagde voorstellingen die vaak een directe koppeling aangaan met de actualiteit. Zo werd in Myrte Siebinga zoekt een kamer *(2024) met een satirische hospiteeravond de voortwoekerende woningcrisis gethematiseerd. De afgelopen maanden was* Gundhi *in de Nederlandse theaters te zien. Eerder toerde deze productie door Duitsland. In deze voorstelling stond de vraag centraal: kunnen we onze idealen bereiken zonder wapens? Redacteuren Jip Olsthoorn en Lisa Wijker spraken Rietveld bij theaterbroedplaats De Sloot op een zonnige septemberavond. Het gesprek ging onder meer over activisme in het theater en het hedendaagse culturele subsidielandschap.*

Wat is De Warme Winkel en wat betekent De Warme Winkel voor jou?
Voor mij is De Warme Winkel een vehikel waarin ik mijn gedachtes kwijt kan. Maar de vraag impliceert misschien een beetje: wat is De Warme Winkel binnen het Nederlandse theaterlandschap? Ik zie ons als heel politiek en maatschappelijk, maar ook als heel vormbewust. Ook originaliteit en vernieuwing staan bij ons voorop. We zijn echt wars van psychologie. In een belangrijk deel van wat je in theaters ziet, ga je meevoelen met een personage. Bij ons is dat anders: in plaats van op de binnenwereld van personages, richt De Warme Winkel zich juist op de buitenwereld. We zullen nooit een bestaand stuk simpelweg psychologisch geloofwaardig gaan spelen. We refereren wel ontzettend veel aan de huidige politieke context, geschiedenis, theatergeschiedenis en aan andere kunstenaars.

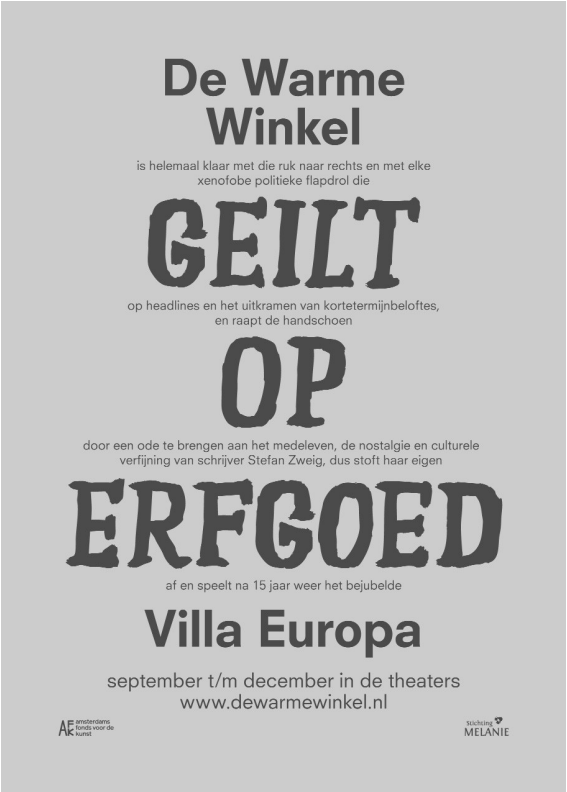
We zijn echt wars van psychologie

Een aantal jaar geleden heetten jullie eventjes niet meer 'De Warme Winkel', maar 'toneelgroep Amsterdam'. Wat was jullie doel hiermee en wilden jullie echt van jullie naam af?
Ja, we wilden echt van onze naam af. De Warme Winkel heeft een bepaalde kinderachtige connotatie. Een groter publiek aantrekken wordt daardoor een beetje tegengehouden. We dachten in ieder geval: bij een nieuwe fase hoort een nieuwe naam. We moesten hierbij gelijk aan het ITA denken, of het voormalige 'Toneelgroep Amsterdam'. ITA is groot. Het is ons lievelingspesterijtje om hen een beetje te sarren. Dat vind ik charmant: je moet naar boven trappen en naar beneden aaien.

Dat die toneelgroep zich ITA gingen noemen, gaf ons in dit geval munitie. De eerdere naam Toneelgroep Amsterdam vonden wij opvallend, omdat zij een beetje *corporate* toneel maken. Voor ons is Amsterdam brutaal, barmhartig en heldhaftig. Wij vonden onszelf daardoor inhoudelijk veel meer Toneelgroep Amsterdam en daarom vonden we dit een heel leuke stunt.

Daarnaast vond de naamswijziging tegelijk plaats met de lancering van onze huisstijl. Eerder hadden we per project een andere vormgeving. Nu gingen we over naar een vaste huisstijl. Op onze posters zie je altijd een paar woorden in een groot lettertype met daartussen woorden in een kleiner lettertype, waardoor je twee dingen kunt lezen. Van veraf zie je daardoor altijd een bepaald, krachtig statement, maar als je dichterbij komt wordt duidelijk waar de voorstelling precies over gaat. De huisstijl is eigenlijk een parallel met onze voorstellingen: je kunt er van genieten als een 'lachen' voorstelling, maar ons werk is altijd wat meerlagig. Toch kan iedereen er op een ander niveau iets uithalen: je kan van een voorstelling van De Warme Winkel genieten als je nog nooit een boek hebt gelezen, maar je maakt wel iets meer mee als je beter op de hoogte bent.

Vind je het dan zonde als mensen die diepere laag niet zien?
Als het aan slechte communicatie van ons ligt, dan vind ik het jammer. Maar als

Poster van de voorstelling *Villa Europa*. Afhankelijk van hoe ver je je van de poster bevindt, zijn er twee boodschappen te lezen.

mensen een goede avond hebben gehad en gewoon echt niet mee hebben gekregen wat wij bedoelden, dan is dat oké.

Ik vind het evengoed prima dat het publiek een eigen interpretatie heeft van onze stukken, omdat ze vaak vrij open zíjn. Ons theater is altijd meerstemmig. Er is altijd een beetje geharrewar: iemand wil deze scène erin, een ander wil die scène erin. Onze stukken zijn vaak montagetoneel, waardoor er ruimte is voor de eigen interpretatie van het publiek. We worden ook vaak verrast door observaties van mensen. Er zijn natuurlijk veel mensen die meer weten dan wij. Dan komt er een of andere antropoloog die een stuk vanuit een heel andere hoek heeft bekeken dan wij. We worden op die manier verrast dat onze voorstelling dat ook nog heeft. Dus nee, ik ben nooit teleurgesteld. Alleen als een recensent iets niet heeft gezien, misschien.

Met de activistische invalshoek die toch vaak in jullie stukken zit, vroegen wij ons af of je het niet jammer vindt dat het theaterpubliek niet breder is. Het theaterpubliek is natuurlijk toch vrij links.

Nee, nee, daar ben ik het niet mee eens. Bij het verschil tussen rechts en links is het natuurlijk heel onduidelijk wat dat precies betekent. Ergens staat het tegenwoordig symbool voor dom en slim, voor *fact free* of wetenschappelijk. Terwijl als je kijkt naar het klassieke rechts, links, conservatief of progressief, dan is het theaterpubliek eigenlijk heel conservatief. Ik denk dat ons publiek redelijk jong is omdat we veel met jonge mensen werken, maar ik denk dat de helft van de mensen die in de theaters zit CDA of VDD stemt. Zo links is het allemaal niet.

Dan doen we een verkeerde aanname, sorry.
Nee, dat maakt niet uit. Jullie komen waarschijnlijk in De Kikker of in Frascati, maar in de schouwburg zitten heel veel oude mensen. Ik hoop dat het mij niet gaat gebeuren, maar als je ouder wordt dan word je ook vaak behoudender. Van nieuw rechts, daarmee bedoel ik populistisch fact free rechts, maakt het me geen reet uit dat die niet komen. Die zijn nergens door te overtuigen. Maar iedereen is welkom, het gaat om het prikkelen van het denken, het spoelen van het menszijn. Als je PVV'er bent, dan kan je daar ook nog van genieten. Ja, hoe moet je dat zeggen? Er is best veel gaande in de kunstwereld en zeker in de podiumkunstwereld; over representatie of *fair practice*, over gender en diversiteit. Hoewel dat allemaal goede dingen zijn, is het ook het knechten van de kunst voor een maatschappelijk item. Het bereiken van populistisch fact free rechts vind ik bijvoorbeeld echt ontwikkelingswerk. Daar moet geen kunstgeld naartoe; daar moet onderwijsgeld naartoe.

Waar ben je het meest trots op als het gaat om jullie recente meer activistische stukken?
Het hoogtepunt was voor mij *Het zomeroffer* (2024), echt een retelinkse voorstelling over het afscheid van de verbrandingsmotor. Elke avond werd er een auto geofferd op supermooie muziek gebaseerd op *Le Sacre du printemps* van Stravinsky. De voorstelling was complex, maar ook rockend. Dit was een voorstelling waarin het lukte om een behoorlijk rechttoe rechtaan activistische voorstelling onder een heel breed publiek te verkopen. Hierin sloopten we auto's omdat het milieu kapotgaat en zo werd het stuk ook verkocht. Dat vond ik een succes. Ik hoef geen activistisch theater te maken, maar als het wel gebeurt ben ik heel gelukkig.

Ik hoef geen activistisch theater te maken, maar als het wel gebeurt ben ik heel gelukkig

Mensen konden zich een zomer lang opgeven om hun auto te doneren. Het lijkt ons een ambitieus plan om genoeg mensen bereid te vinden om op het podium hun auto te doneren en een afscheidsbrief voor hun auto voor te lezen. Hoe is dit gegaan?
Ik had eerder al een reeks van voorstellingen gemaakt over overbevolking met drie mogelijke antwoorden, waarbij de tweede was dat moord een goede oplossing is voor overbevolking. Dat was heel satirisch. Die reeks was gebaseerd op het boekje *How to blow up a pipeline* (2021) van Andreas Malm. De auteur hiervan is een Zweedse activist die bekendheid vergaarde door het lek steken van banden van SUV's in Stockholm. Maar goed, daarbij ging het over auto's en dat je de dingen echt moet stoppen. In 2022 had Ward Weemhoff (een van de kernleden van De Warme Winkel, red.) het idee om vanuit een ingegraven auto een podcast te maken over milieu en theater. Dat idee had hem niet losgelaten, maar dit is niet gebeurd.

Het zomeroffer was een later idee van Ward. Ik geloofde er eerst niet in, maar hij wel. Ik dacht dus na over een plan B. Uiteindelijk hadden we een heel mooie aftrap doordat ik op TV bij Gijs Groenteman over dit project vertelde. Gelijk de dag daarna werden er twee auto's aangeboden. Toen waren we om en zijn we echt stappen gaan maken. Uiteindelijk werden er zoveel auto's aangeboden dat we konden kiezen.

We kunnen ons met zo'n boom op een auto ook goed voorstellen dat het complex is om dat voor elkaar te krijgen.
Zeker, dat was de helft van het kunstwerk. We moesten erover nadenken waar de hijskraan zou moeten komen te staan, waar die boomstam aan hing en welke druk dat zou opleveren en of het podium die druk wel aankon. Dat was veel uitzoekwerk. Er moesten platen op het podium komen waarop de kraan zou kunnen staan. Daarnaast gaat die auto kapot en daardoor komt er olie uit. Dan moet er iets onder of moet de olie er van tevoren uitgehaald worden. Dat levert allemaal vragen op: moeten we met een garage gaan samenwerken die de auto's prepareert? Het Amsterdamse Bos is een milieuzone en daar mag dus ook geen druppel koelvloeistof op de tegels van het podium vallen. Op die manier kom je in heel complexe systemen terecht.

Hebben jullie ook weleens een vergelijkbaar soort plan gehad waarbij je later dacht: dat is helaas echt niet haalbaar?
Nou, we hebben een mentaliteit van: hoe kan het wel? Er wordt zelden gezegd dat iets niet gaat. Er wordt altijd gezegd: 'Het zou kunnen als we het zó doen.' Ik weet nog dat we voor de eerste of tweede keer geselecteerd waren voor een theaterfestival, maar nog helemaal niet structureel werden gesubsidieerd. Over een voorstelling van acht man zei onze zakelijk leider toen: 'Dat gaan we dus niet doen.' Een half jaar later was ze weg, dat ging gewoon echt niet. We vinden dat we eerst moeten kijken hoe we het mogelijk kunnen maken. We kunnen subsidie aanvragen of een keer gratis spelen.

Soms heeft het ook te maken met uitstel. We herkennen zeker het ongeduld van de jeugd. Soms hebben we een idee en dan zouden we het gelijk uit willen voeren, omdat het op dat moment relevant is. Maar je wil iedereen een eerlijke prijs kunnen betalen en je moet vergunningstrajecten hebben uitgezocht. We zijn een volwassen club, dus we moeten ons aan de wet houden en dat houdt soms in dat iets twee jaar later pas wordt opgevoerd.

Veel van jullie voorstellingen zijn bijna echt, of misschien wel helemaal echt. Bij *Myrte Siebinga zoekt een kamer* was bijvoorbeeld in de flyer al duidelijk dat Myrte echt een kamer zoekt. Wat doet dat?
Dit doet niet alleen iets met de voorstelling, maar ook met de spelers. Ik had Myrte gevraagd voor dit project zonder te weten dat zij een kamer zocht. Na afloop kreeg zij zoveel medelijden van al die mensen. Dat was voor haar heel zwaar, omdat ze echt

geen kamer had. Ze heeft overigens nog steeds geen kamer.[1]

Tegelijkertijd vinden we dit een lekkere denkpositie, omdat je hiermee het publiek op een bepaalde manier op het verkeerde been zet. De vraag hoe iets bedoeld is, speelt altijd een rol. Dit vind ik ook een vruchtbare, activerende vraag. Bij *Myrte Siebinga zoekt een kamer* is de directheid namelijk ook de waslijn waar al die discussies over ruimte en overbevolking aan worden opgehangen.

We lazen op de website van het Amsterdamse Fonds voor de Kunsten dat jullie steeds meer de botsing met de buitenwereld opzoeken. Centraal staan daarbij inspirerende, pijnlijke, ontwapenende, ordinaire en elitaire ontmoetingen. Kun je daar iets meer over vertellen?

Hoe we met Toneelgroep Amsterdam bezig waren, is natuurlijk toch een beetje sector intern. Dit kwam allemaal op de voorpagina van de krant, maar toch. Nu spelen we een stuk over de schrijver Stefan Zweig: *Villa Europa*. Dat verhoudt zich heel erg tot de literatuurgeschiedenis. Maar bijvoorbeeld in *Een oprechte ode aan de ironie* werkten we samen met realitysterren van het programma *Temptation Island*. Dan krijg je een botsing met een andere cultuur. Een groot deel van het theaterpubliek heeft die programma's nog nooit gezien en die acteurs brengen tegelijkertijd een heel ander publiek de theaters in dat daar nog nooit is geweest. Dat is een heel leuke dynamiek.

Vanaf 2025 is voor heel veel theatergezelschappen subsidie van Fonds Podiumkunsten afgeschaft. Ook de aanvraag voor periode 2025-2028 van De Warme Winkel is afgewezen. Hoe hebben jullie dat ervaren?

Dat is een beetje wat ik eerder al zei, dat de kunst wordt geknecht. Ik heb dat zeker gemerkt. Ze hebben gezegd dat het geld naar de provincie moet en daar kun je van alles van vinden, maar ik vind dat Nederland een culturele hoofdstad gegund moet zijn. Veel landen hebben dit: er mag in Amsterdam best meer theater zijn dan op andere plekken. Gooi mensen op een hoop en creëer een vorm van concurrentie. Daar waar het broeit, wordt het beter.

Er mag in Amsterdam best meer theater zijn dan op andere plekken. Daar waar het broeit, wordt het beter

In de beoordeling van het Fonds stond niets over kunst. We zijn altijd op artistiek vlak het beste van het beste beoordeeld en opeens werden we zomaar opzij gezet. We hebben het financieel kunnen oplossen, maar het is echt belachelijk wat er is gebeurd. Theaters hebben brandbrieven geschreven waarin ze zeggen: er zijn allemaal theatergezelschappen uitgegooid waar wij al jaren in investeren, die hier elk jaar komen en die

1 De Warme Winkel schrijft in de aankondiging van de succesreprise *Judith Westbroek zoekt een kamer*: 'Myrte is inmiddels onder de pannen, maar de mensonterende toestanden op de woningmarkt duren voort' (te zien in 2027).

een publiek hebben opgebouwd en godzijdank volle zalen meebrengen. Het evenwicht is weg uit de sector door wat het Fonds Podiumkunsten gedaan heeft.

Hoe willen jullie het nu gaan aanpakken om ervoor te zorgen dat jullie na deze vier jaar wel weer het Fonds Podiumkunsten zullen krijgen?
We willen sowieso met het Fonds gaan praten over hoe wij vinden dat die regelingen eruit moeten zien. Een goed voorbeeld is de huidige regeling over je standplaats. Als je in Amsterdam gevestigd bent, krijg je nul punten. Als je ergens anders gevestigd bent, krijg je één punt en als je buiten de Randstad gevestigd bent, krijg je twee punten. Wij kunnen natuurlijk heel makkelijk in Apeldoorn een kantoortje openen en als de aanvraag dan uit Apeldoorn komt, dan kunnen zij ons juridisch die punten niet weigeren. Op een gegeven moment kom je in dat soort kafkaëske situaties terecht door hoe het nu geregeld is.

Daarnaast willen we ook niet meer zo afhankelijk zijn van dat ene fonds. Het Fonds Podiumkunsten was de helft van onze inkomsten. We willen private financiering bijvoorbeeld echt een groot ding laten zijn. We hebben een 'geefclub' waar een aantal mensen lid van zijn. Dat gaat nog niet eens over een half jaarinkomen van iemand, maar het is toch wel iets en het zou kunnen groeien. Op die manier willen we het dus wat meer gaan verspreiden. We krijgen overigens ook van het AFK geld. We zijn nog niet zover dat we een pasklaar plan hebben, maar we zijn hier veel mee bezig.

Je vertelde al dat de literatuur een grote inspiratiebron voor jullie is. Waarom denk je dat juist deze kunstvorm zo goed aansluit bij jullie theater?
Uit de beeldende kunst en dans putten we ook veel, maar Ward heeft in Antwerpen op school gezeten en ik in Maastricht; die plekken zijn allebei heel erg op taal gericht. We lezen allebei graag en ik hou er ook echt van om een mooie tekst te horen. Ik vind het podium een plek waar de dingen beter uitgelegd kunnen worden dan hoe ze zijn. Een stuk kan je het gevoel geven van: 'Precies, dat wil ik eigenlijk zeggen.' De literaire component zorgt ervoor dat je overdonderd raakt. Ik vind dat je daarom op literatuur gefocust moet zijn, maar je dwaalt al snel af en soms kun je over dingen heen lezen of je leest graag in een bepaald tempo, terwijl sommige literatuur in een trager tempo gelezen moet worden. Net als bij muziek, kan ook literatuur beter klinken in een schouwburg dan in een boek.

Een goed voorbeeld is Stefan Zweigs *De wereld van gisteren* (1942). *Villa Europa*, het stuk dat we nu spelen, is daarop gebaseerd. *De wereld van gisteren* heeft fantastische passages, maar ik ga toch echt niet iedereen aanraden om dat boek te lezen. Het is best oud en daar moet je echt van houden. In ons stuk zitten desondanks een aantal van die passages en die laten zich goed naar het heden vertalen. Daarin dient theater meer de literaire traditie dan andersom.

Jullie zijn nu ook bezig met de voorstelling *Gundhi*, die zowel in Duitsland als in Nederland wordt opgevoerd en over pacifisme gaat – een heel actueel onderwerp. Kun je ons iets over dit proces vertellen?

We hebben eigenlijk de relevantie daarvan in onze schoot geworpen gekregen. Het is zo veel verder misgegaan sinds wij besloten deze voorstelling te maken. Die was eigenlijk alleen op de situatie in Oekraïne gebaseerd. Naast al dit leed, is het ook de vraag wat het economisch allemaal betekent, die wapenwedloop. Defensie gaat uiteindelijk ten koste van onderwijs en cultuur: dat geld komt ergens vandaan. En ja, ik vond het ook wel sterk dat er regeringen waren zoals die van Slovenië, die besloten er niet aan mee te doen. Die zijn inmiddels door diplomatieke druk weer bijgedraaid, maar toch. Dat idee *peace through strength*; is dat echt hoe je vrede wilt? Dan zeg je eigenlijk: vrede op mijn voorwaarden. Sinds we met *Gundhi* begonnen zijn, heeft het enorm aan relevantie gewonnen. Is pacifisme nog een *liable alternative*? Dat is een goede vraag.

Is pacifisme nog een liable alternative? *Dat is een goede vraag*

Met welke thematiek zou je ooit nog een keer iets willen doen? Heb je dromen?

Mijn droom is eigenlijk om het gen van De Warme Winkel door te geven, om te beginnen via De Sloot, de theaterbroedplaats die we hier hebben opgericht. Ik wil graag kansen bieden aan anderen. Ik voel onder jonge makers heel erg dat je weinig kansen krijgt en dus in één keer een hit moet hebben. Dan is er dus geen ruimte meer om te zoeken, om een beetje te struikelen en al struikelend verder te komen, terwijl je daar juist veel van leert. Dus mijn droom zou zijn dat deze plek echt een 'zoekding' is, waardoor spannender toneel gemaakt gaat worden. Dat is volgens mij moeilijk te maken als je direct succes moet hebben. Dan grijp je toch sneller terug naar het bekende.

Mijn droom is ook dat het theater er weer meer toe gaat doen. Ik ben er ook van overtuigd dat het ertoe doet. Het is zeker nu met AI zo dat je gewoon alles wantrouwt. Mensen in de tram kunnen geen gesprek meer voeren, iedereen zit maar op zijn telefoon en iedereen wordt verneukt. Iedereen weet dat-ie verneukt wordt. Iedereen is de weg kwijt. Hebben we überhaupt nog iets te vertellen? Waar ligt de macht? In het theater weet je gewoon: er komt nu iemand op en dat is een écht iemand. Als die struikelt, heeft-ie pijn. Dat wordt een soort rustpunt om na te denken over menselijkheid. Ik zou willen dat theater op die manier aan belang gaat winnen.